

ACC. N:R. M. 7903 : 1-14. (teckn. s. 13-14.)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Skåne* Upptecknat av *Sherman Nilsson*
Härad: *V. Göinge* Adress: *Stattena box 231, Håssleholm*
Socken: *Stoby* Berättat av:
Uppteckningsår: *1941.* Född år *1877* i *Skånska förs.*

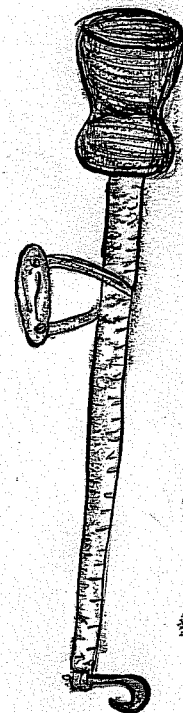
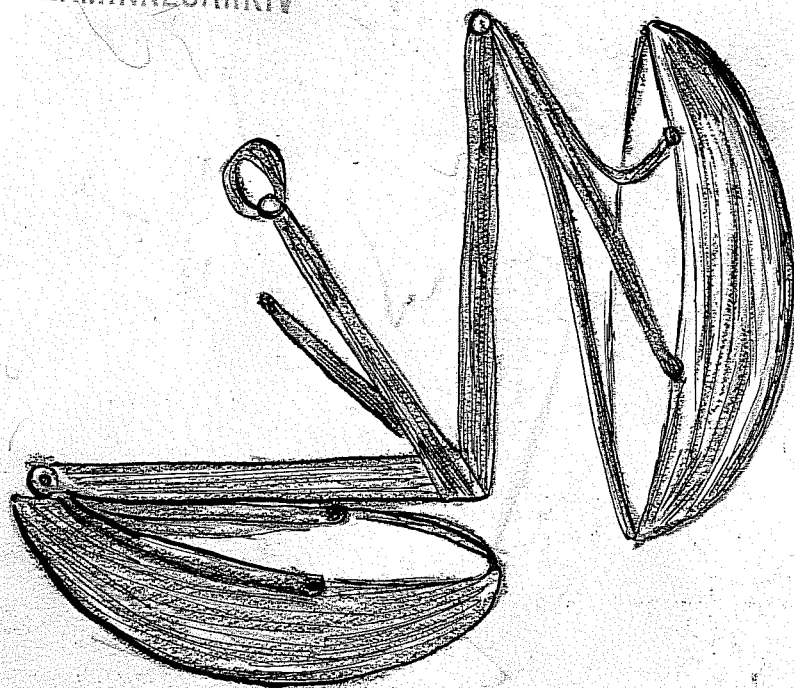
Gärdsmästare o. handelsman

Ulm. N. 148.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

M. 7903:14.

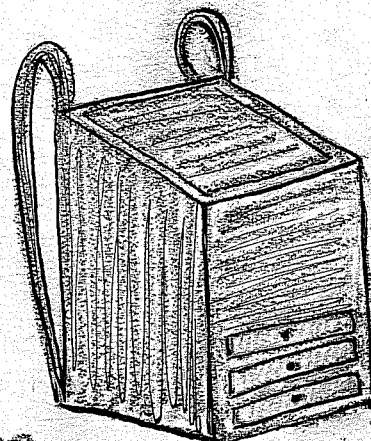

Botten av brä

Gammal krysskrämme -
rog.

No. 7903:13.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

*En hämmare
Lina.*

Gärdlarie handlare, och Handelsmän från gånge tid.
Vad jag här berättar är vad jag hört från mina fäder, och vad de
äldre omtalade, om nämnda handlare från deras ungdom, och vad
jag vet från min barndom.

De äldre omtalade att i deras barndom var många vandrande
handlare ute i byggsöma, och många yrkesgrupper voro representerade
diverse handlare smideshandlare, trästöld, hornskeds makare
och vävskedshandlare. Jag minns från min barndom i byggen
gick en trämmare ikring, han hette Bengt benämnd "respa
Bengt". Han var född i ett hus på Bällingstors utmarken
benämnd "respa huset" därav fick han bland allmogens barn detta
namn genom livet. Det första jag minns honom då bar han sitt
varulager i en avlång låda på ryggen två breda läderremmar voro
fästa vid lådan som han trädde armarne i. Hans varulager var
sorterat av diverse, i undre delen av lådan var smålådor inskjutna, och
där voro sorterat, kammar hårnålar fästnålar, en sorts stora fästnålar
som fruntimmer fäste sina stora schalar med, de nålarna kallades
"fästnålar". voro lite utslirade, brocher, knivar, dukar, schalletter

Ulm
M. 148

papper, kaviert, kaffe, snus och tobak, sausel hade han i en sten-
bruka, och en liten handväg, som han väjde upp det i, gräppapper hade
han till att göra strular av, i fläste fall så köpte de en fjärmedel
Snus. Ute på lundsbyggden var långt mellan butikerna, och han kom
ut i byggderna så hade han nog om säkring med sitt varulager, det
var en som var välkommen i stugorna, och så hade de ju alltid
nyheter från sitt handels område och det var ganska vällyftigt.
Såsom Stoby, Smolby och Gumlöva socknar han strövade omkring.
Likväl han klumpfotad men han drog år ut och år in ikring i
byggderna, stundom kom han och hade sitt varulager i en säck,
det var en så "två gala påse" en lång påse med öppning
på mitten, med varor i båda ändar, när de bar den, hade de
snott den näsra varv över hålet, och slängt den över axeln så hade
en del före och den andra delen av påsen bak, men när Bengt hade
den påsen då var han ute och köpte lump, då tog han lumpen
i den ena delen och varorna i den andra, och då hade han begränsat
varulager. Senare lade han bort lädan och drog sitt varulager på en
tvåhundra dragkärva, men sin två gala påse medföljde.

Men troligt vis hade han fått upphöra med sin läda av samma skäl som jularne, för de hade också sitt varulager i lädor, men det blev en lag att jularne fick ej på försäkring hava sitt lager i lädor, utan de tog det i större korgar. Om jularne var det vanligt att de hängde upp julbrev på väggarne, och då hade vi krämmare som gick omkring och sålde sålorna, och Bengt kom en fjorton dagar innan jul och sålde julbrev, och klotserade sprattlegubbar och avtrycknings märke till oss barn. Bengt hade i yngre dagar varit passionerad kortspelare, och han hade vid flera tillfälle spelat bort hela sitt handelslager, men på äldre dagar blev han telegios och samlade ihop ett sparkeapital.

En vandringshandlare som benämndes "Käppa Pettern" innan han börjatt med handlet hade han gått i skogarne och huggit band-
Käppar till laggbär, där av hade han fått benämnda namn. Han var bosatt i Kätkarys by Fartorps socken där han ägde ett hus, och där hade han en mindre handelsbutik, på vandringsfärderna hade han sitt handelslager i två tygkappsäckar - senare benämnda "Smålands-chiffonieror." dessa kappsäckar sammanband han och hängde dem

över axeln, en före och den andre över ryggen, lagret var var varjetanda
alltid något som lockade ungdommen, de voro ej så övertjudna på
nyheter. En lampsammlare, och hade ett handelslager att försälja,
bosatt i en by. Bullerbacken, kallad "Bullerfar" hans förtjänst
på handeln var isynnerhet lampor han insköpte. En stor långtars
från Farstorp socken som i ett sägneriskt blivit skadad i ena handen
och blivit invalid, han blev gårdfarshandlare, han hette Bengt
benämnd "långe Bengten". En vandringshandlare från Werums
socken vid namn Hasselberg som drog ikring i flera socknar. Dessa
handlare besökte ej marknaderna. Det var en kår för sig de reste bara
ikring till marknader med sitt varulager, de benämndes marknads-
krämmare. Jag minns Hasselbergs marknad för en trellio år
tillbaka, med marknadsstånd med böjar från midt för stads-
hotellet och upp mot där nu kyrkan är belägen, en fyrtio lat stånd
nu är där på ett av de mest besökta stannmarknaderna fem eller
sex stånd. Men handlarnes antal i städer som hälle och byar, och
handelsrättigheter för gårdfarshandlare har inskränkts till ett minimum.
De gamla tidens handlare får vi ej förplömma vävskedskrämmarna

5/
den tiden som hemstøiden bedrens i varje stuga, jag var barn i den tiden, min mor var väverska, jag har vindat många bundten garn, spolat många tusen spolar, till inslaget till varpen! De hade sina skedar i långa linnepåsar, dessa vävskeds-handlare var från Markaryds och Ynneshults församlingar, de bedreo hemåtverken i början i allt för barn de sedan blev fabrik och maskiner till hjälp. Där fabrikas tyger allt mer kom i maskinellen, så kontuserade de ut hemstøiden, och då blev vävskeds-handlarna överflödiga, och det var inte nog med vävskedar, det var också annan utstyrelse i branschen, såsom skyttlar, bobinar, spolrockar garnvindor, och alla dessa hemåtverkar smickare, och svarvare, misle sitt arbete. Vi hade en sorts vägfärdande handelsmän, och det var glas-försäljare, de kom körande i en betestjupa, vagnar utstyrla med långa sädor, där glaset var nedpackat, de körde landsvägen från Kosta glasbruk i Småland och besökte samhällen och städer, och byar och försålde till handlare där. Också de vägfärdande fjäder-handlarna som körde i kring, med fjärdar och sängläcken, och fittar. Støjdhandlare de tillverkade stundom

6)

Sjåbua sina alster som bestod av skever, träskedar, potatisstolar,
som voro svarvade av trä mm. ej förglömmas smidesämne som
voro bråkigt målade hem dessa försäljare in där som var barn.
Så var dessa alster de förra visa, en fin inuit och så var affären
i gång. Ett handverk och dess försäljare som gått ur tiden det är
hornskeppmakare, och dess försäljare, alstern voro skeppar och smir-
spadlar, korshorn, krulhorn. I Piparps by Färstorp socken
var en bonde som tillverkade hem smide, länningar, korterger
sockerlänger mm han vandrade omkring i byggderna och försålde sitt
alster, han gick alltid med träskor, han bar sina skor på ryggen
utem när han kom i närheten av Hälslehorn då tog han träskorna av
sig, och gick in i samhallet med skor på fötterna, skulle han gå
samma väg tillbaka, så gömde han sina träskor i en buske, men
skulle han gå en annan väg, så gömde han dem i smidesäcken.
de sade att "pipapa smen" va så snål, så han var omälig att
prata med, och så blev smeden också rik. Hans vandringar
tilldrog sig innan Hälslehorn blev köping eller stad, han dog
för en tio år sedan på Hälsveden församlingsthem, som betecknade

För några tiotal år sedan hade vi en försörjningsgren som ännu föreligger men på helt andra metoder än som jag vill omtala om den för gängen tid tillbaka; Och det var den tidens sillhandlare som med hästskjuts hemtade sin sill vid fisklägen, mest körde de till Blekinge Länhusborg: benämndes gängenarna 'Selstör' eller fisklägen, (sillo lägen) vid Thallerike och Kärvisen, det var en lång "äcka" ifrån Göringe trääderna, och en del körde ända upp till Smäländs gränsen såsom till Wisseltofta socken. De körde till fisklägen den ena dagen och kom dit på kvällen, om morgonen passade de på när fiskarne kom in med sin sill, och fick lass så fort som möjligt. Det dröjde ibland ut på eftermiddagen innan man kunde fara hemåt. Lasset var tungt och vägarne särskilt i Länhusborgs trakten dåliga. Vartigen gick man vid sidan om vagnen medan hästen strätade på och drog. Det gällde att komma upp i Göringe bygden innan man kom för långt fram på förmiddagen. Vartigen hade sillakrämarna sina platser, såsom de olika kyrkorna de besökte och voro till sätta efter gudstjänsten att sätta sill till kyrkobesökarna.

Sandby kyrka, och Färstors kyrka har jag många gånger
 sett & siltkrämmare hållit med sina lass och avyttrat sitt. En
 siltkrämmare i min barndom de kallade honom för "Blistors
 Jönsson," han körde stundom med två skjutsar, den ena skjutsen
 på ett håll, och den andra på ett annat, och så hade varje skjuts
 en pojke med sig att springa föro åt vägen och öppna grindarna
 och buda i gårdarna "vill ni köpa sitt" på hösten var det stor
 efterfrågan på Blekinge sitt som varje bonde, torpare och husman,
 saltade ^{ner} (allt efter behov, där var bönder som voro många i måten, dem
 kunde ha några tunnor nedsaltat sitt för årets behov, och
 potatis och sitt var den ständiga regeln till varje kvämsvard. Pisarna
 voro ju många gånger vid riket siltkrängster ganska låga, en val
 sitt 17 öre, 25 öre det vanliga. En del siltkrämmare körde ända
 till Hallen efter sitt, men den var större och även dyrare, men
 de besagnare bönderna skulle ha några valar av den fyllen, den
 räknades som en delikatess mot den mera mindre och torpare
 Blekingesitt. En siltkrämmare som de kallade
 "Spöjter". Han var född i Finja socken i en gård de kallade

att han inte hade några pengar vidare och vore lite aviga mot honom, och när han skulle köpa varorna så begärde de bra men han sade så och så mycket giver jag för det o. s. v. för så mycket sakat skan jag ha, för när jag fått varorna betalas de honom, då blev där ett annat ljud i skálåm, och den vedmålslådde bonden blev bjuden in, och han blev för dem en god kund, och näste gång han kom bugade och bockade sig för honom, först det frågade han inte så mycket efter för den laggringen hade han inte. När han fått sina varor och drängarna de fått sin utfägnad satte han sig på det lasset som körde först och så gav de sig upp till göinge med varorna, allen han fick ett annat avsked än som mottagandet var. Han hade en bokhållare hos sig som hette Afilsson, kallad "bo Nissen" för han ståt i affären hos Olsson. Han hade sedan handelsaffär i

Baltingstör, gifte sig sedan med en rik bondelotten, men namnet "bo Nissen" följde honom till döddagar.

Den förste handlare i Baltingstör jag minns var en vid namn Even Andersson, en handlare ut i fingerspellsarne, en väldig stor omsättning hade han, diverse järnaffär tyger, garn, kläder, hattar o. s. v.

möddor, skor, arbetskläder, mjöl, och gödning allt man kunde tänka sig, vi barn av den tiden ville gärna gå dit och handla, för hur lite vi handlade. Så fick vi även socker, eller karameller, lakröt, de äldre som handlade blevo gerna bjudna på ett glas vin vid disken, men det blev senare förbjudet, då blev de inbjudna på kontoret på vin. Till högtiderna och isynnerhet till jul var där folkvandringar till denna affär, folk från angränsande församlingar, folk från Fårstors socken närmast intill Stoby sockens gräns hade närmast till Ballingsstör, där var en affär i Gammatorp, men den var mindre och ej så systerat, likadant från de andra församlingarna, och så var det ju Emmersen i Bonste så det gjorde sitt till, Men som han hade allt som behövdes så kom där in en full bonde, han frågade ^{om} ett och annat och handlaren hade vad han frågade efter, till sist sade bonden ja du har då allt möjligt, "nått vänge te har du den inte." Nej sade handlaren, det har jag ju inte, men vill du ha ett så ska jag ha smittaren till att göra ett, men det förmåtes inte att bonden beställde något.

Men en handlare Kjellson i Stoby hade en gränd i miniatyr som hängde i taket i handelsaffären, det var naturligtvis en in vit

9)
"Sjötlebygget" vi har det på generatstolen härta." bland de andre många byggen i Finja och Håja socken." Denne silla krämmare brände på hösten till Gullen med ett lass av vädja stönar, strykpjävar, och handrivor av trä, som han försålde, och så tog han sitt med sig hem. En silla krämmare i Brönestads socken spröd seelen hans pojkar voro stora följde de med, till ett väl för honom, för han var glad vid potatisvattnet, som de sade att han stundom somnat i bland sillen.

Den jämvägarne kom mera i gång upphörde sillvården, men det höll ändå på en tid efter Kristinmads och Blekinge krusbanor voro byggda, för i min barndom var det allmänt. Men seelen jordbrukets rörelsens väckelse skapad en annan omvärld och gömman kommit till insikt att även den bästa göinga jorden med arbete och kultur kunde framvinga bärande frödar: och som en gammal göinge sade. ble hemma o stönd elin jor sau kom du ble somms må na o dan lönar hon de, som va ude o röra på väijarna sau laija doij mögel elär som skulle va ed på joren. Och det var ett sand ord, för där som förr vänte,

bara några strå, jiver nu vackra skörder.

På 1800 talets midt var här inte många handlare på lands-
byggden, När Stambanan blev färdig till Hässelholm blev
där handelsbutik, men förut hade Röringe by som tingplats
och genomfarts ^{väg} Kristianstad. Hålsingborg och mot Halmstad.
En handlare omtalad i Röringe vid namn Kronsell, och därtill
inknyttad en historia, att en kalle blivit borta där, han brukade
att inkvästera sig hos nämnde handlare, och en del år efter hittade
de ett bensangel i ett grästaket kallad "gade rös", och folkmeningen
antogde att det var kvarlevorna efter nämnde kalle. På 1900 talet
kom ut en följetong i Fara Skåne romantiserad om nämnda,
skrivet av en som varit skollärare i Röringe, blev sedan
skollärare i Färum, signaturen "Ankarlod".

En storlandtbrukare i Blaby Ola Olsson han var ~~här~~ handlare
där, han körde till Malmö med två skjutsar och hämtade sina
varor, det var innan Stambanan var byggd, Han följde med
skjutsen och åkte, i de den tidens "rösta vagnar", han var bonde och klädd
i vadmal kläder, ^{när han} men han till köpmännen, och som okänd länkade